

Dilqəm ƏHMƏD

ya köçüb. Çünki "Azerbaijan Society of America" adlı təşkilatın sədri kimi də adı çəkilib.

Azərbaycanlı ssenarist və rejissor Əziz Özerin çəkdiyi "Qatil mənəm" filmi isə birbaşa Azərbaycan ruhunu əks etdirən film olub. Təəssüf ki, sadəcə afişası günümüzə gələn bu film 1955-ci ildə ərsəyə gətirilib. "Kurt Film"də çəkilən kinonun

ran ustadı evində qonaq etmişdi. Söhbət əsnasında da məqnitafondan musiqi dinlədiyini xatırlayıram. Şıq, gözəl simalı bir insandı".

Azərbaycan Kültürünü Tanıtma Dərnəyinin orqanı olan "Azərbaycan Yurt Bilgisi" dergisinin 37-ci sayında Əziz Özerin "Türkiyədə azəri türkü və oyun havaları" adlı məqaləsi dərc olunub. Bu yazısında o, "Şuşanın dağları" və "Aman ovçu" mahnılarının mətnini və notunu dərc edib. Ankarada çıxan

Türkiyədə 70 il öncə çəkilən Azərbaycan filmi

Fərmani Baydak "Dağların Kızı Ruhsar" filmində rejissor-oyuncu Aziz Üzer beylə.

Ötən əsrdə Türkiyəyə mühacirət edən azərbaycanlılar təkcə ictimai-siyasi həyatda yer almayıb, eləcə də qardaş ölkənin mədəni yaşamında da müəyyən qədər iştirak ediblər. Azərbaycanlı sənətkarlar musiqi heyətləri yaradıb, Qafqaz rəqslərinin Türkiyədə tanınmasında önəmli rol oynayıblar. Bəzi mühacirlər isə film çəkmək, rejissorluq etmək kimi daha çətin peşədə də özlərini sınayıblar. "Azəri sinema sahibi" ünvanı ilə tanınan İskəndər Nəcəf adlı həmyerlimiz 1946-cı ildə Türkiyədə "Birlik" film şirkətini qurub, altı film ərsəyə gətirib. Həmin filmlərin bəziləri Məşhər çəkilib, oradakı film sənayesinin inkişafına da təsir edib. İskəndər bəy Türkiyədə "Yerli Film Yapanlar" cəmiyyətinə də yer alıb. "Birlik" filmində hazırlanan filmlər bunlardır: "Yanık Kaval" (1947), "Çıldırın Kadını" (1948), "Dağların Kızı Ruhsar" (1952), "Kocatepe'nin Beş Atlısı" (1952), "Saadet Şarkısı" (1958).

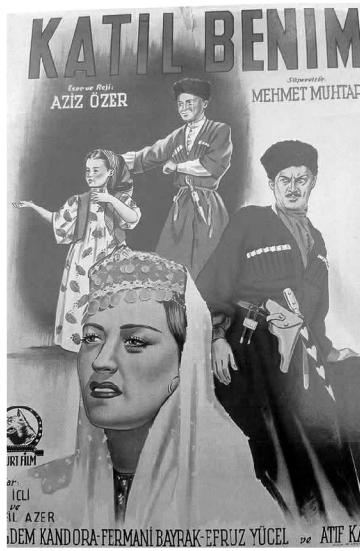
İskəndər Nəcəfin qardaşı Əhəd Nəcəf isə "Zafer" sinemasının sahibi olub. İskəndər bəy haqqında əlimizdə yetərli məlumat yoxdur. Atası Əbdülcabbar bəyin vəfatı ilə bağlı "Cumhuriyet" qəzetindəki nekroloqdan məlum olur ki, onun İskəndər, Əhəd, Zübeydə (Balıkesir müəllim məktəbinin eməkdaşı), Raxşəndə adlı övladları da olub. Raxşəndə xanım Kadınhan jandarma komandanı Rahim Karaçay ilə evli olub. 4 iyun 1940-cı ildə vəfat edən Əbdülcabbar bəyin cənəzəsi 5 iyunda Cəfaloğlu Molla Fenari küçəsi 27 nömrəli evindən götürülüb, Nurosmaniyə məscidində cənəzə namazı qılınıqdan sonra Feriköydə dəfn olunub. Ehtimal ki, İskəndər Nəcəf daha sonra Amerika-

istehsalçısı Mehmed Arancı, operatoru Əhməd Cezmi Ar (1898-1976) olub.

Filmə baş rolda azərbaycanlı Əfruz Yücel xanım çəkilib. Filmin mövzusu haqqında məlumatımız olmasa da, heyətin kimliyi haqqında bilgi toplamağa çalışdıq.

Rejissor Əziz Özer

Filmin rejissoru, ssenaristi və musiqçisi Əziz Özer barədə də əlimizdə yetərli bilgi yoxdur. Gəncədən olan mühacir sənətkar Məhəmməd Hüseyin Berk xatirəsində onun haqqında qısa bilgi yazıb: "İlk teatr fəaliyyətimizə Polşadan İstanbulla gələn Əziz Özer bəyin, qadın sənətkarlardan Sara xanım

nım (Səriyyə xanımın bacısı), Asiyyə xanım, Rüşhan xanım, Nəbahət xanım kimi sənətkarların qatılması ilə 1929-cu ildə başladıq".

Tədqiqatçı Cümhur Turan Əziz bəyin bakılı olduğunu, Azərbaycan Kültür Dərnəyinin gecələrində piano çalıldığını qeyd edib, bir xatirəsini bölüşüb: "Amerikadan İstanbulla gəlmiş zaman atam Həmid Tu-

"Azerbaycan" dergisində isə Əziz bəyin "Qaçqın türklərin milli oyun tamaşaları" adlı məqaləsi çıxıb. O, bu yazısında 26 aprel 1956-cı ildə "Şan" sinemasında 1500 nəfərlik tamaşaçının önündə oynanılan qaçqın türklərin folklor oyunlarından bəhs edib. Yazıdan belli olur ki, burada Azərbaycanı özü, Əfruz xanım, Mehmed Çaylı (məşhur muğam ustası Məşədi Məhəmməd Fərzəliyev) və digərləri təmsil ediblər. Özerin özü "Çoban" oyununu, digərləri isə "Qaytağı", "Ənzəli" kimi rəqsləri ifa ediblər. Azərbaycan təmsilçiləri oyunlar zamanı üçrəngli bayrağımızı dal-

ğalandırıblar.

Əziz Özerin 1958-ci ildə "Azerbaycan" dergisində "Qarsda oynanılan milli oyunlar" adlı yazısı işıq üzünə görüb. Bu məqaləsində o, "Şamil" oyununun türklərə məxsus olduğunu bildirib.

Baş rolda oynayan aktrisa

Tamundar qızı Əfruz Yücel 1914-ci ildə doğulub. Türkiyəyə necə, hansı tarixdə gəlməsi ilə bağlı əlimizdə məlumat yoxdur. 1953-cü ildə İstanbulda qurulan Azərbaycan Kültürünü Tanıtma Dərnəyinin idarə heyətinin üzvü olub. Hüseyin Bala bəylə birgə Azərbaycan Folklor Qrupunu yaradıb. Əfruz xanım 26 avqust 1982-ci ildə vəfat edib, İstanbulda Seyid Əhməd Dərəsi məzarlığında dəfn olunub.

Baş rolda oynayan aktyor

Haqqında ən çox məlumat olan aktyor isə qarslı Fərmani Baydakdır. O, "Həmşehri" qəzetində özü haqqında yazdığı bioqrafiyada mühüm bilgiler verib:

"1926-cı ildə Qarsın Ortaqapı məhəlləsində doğulmuşam. Musiqi həyatıma 1936-

37-ci illərdə Qars valisi Akif Eyidoğanın təşviqilə qurulan Xalq Evi bandosunda mərhum Hüseyin xan Talınlının tövsiyəsilə başladım. On yeddi nəfərlik heyəti olan şəhər bandosu dövrün böyük musiqi müəllimlərindən Əhməd bəy, Çernavski, bolqar mühaciri Cövdət bəy

mövzusu azəri folklor və musiqisindən ibarətdi. Filmin musiqi və folklorunda da xidmətim olub".

Fərmani bəy atası Rza Baydakın İstiqlal Medalına layiq görüldüyünü bildirib, əsgər olduğu üçün oğlunun musiqiçi kimi yetişməsinə istəmədiyini qeyd edib. Hətta atası bir dəfə ifa edə bilməsin deyərək oğlunun barmaqlarını yandırmaq istəyib: "Bir gecə yatarkən barmaqlarımı yandırmaq istəyir. Anamın qışqırığına yataqdan qalxdım. Çox qorxmışdım. Aradan uzun illər keçdi, atam İstanbulla gəldi, yaşayışımı, dolanışığımı gördü və göz yaşları içində mənə dedi: "Oğlum, indi sənənlə fəxr edirəm. Az qala kiçik yaşında sən barmaqlarını yandıracaqdım. Mən o dövrün psixoloji vəziyyəti içərisində bu hərəkəti etdim. Çünki ailədən bir kimsənin çalğıçı olması ayıb sayılırdı. İndi xəttamin nə olduğunu çox yaxşı anlıyıram".

Türkiyədə Azərbaycan xalq musiqisini tanıdanlardan biri olan Erol Özaydın "Qatil mənəm" filmi ilə bağlı maraqlı bir xatirəni qələmə alıb: "Qatil mənəm" filmi Qarsda şəhər sinemasında göstərilir. İndiyədək film görməyən məhəllənin xanımları Baydakın anası Qumru xanımı da oğlunun baş rolda oynadığı filmə baxmağa aparırlar. Film başlayır, qadınlar deyirlər: "Bax, Qumru xala, o, sən oğlun Fərmanidir". Uzun illərdir oğlunu görməyən ana göz yaşları içərisində filmə baxmağa başlayır. Oynadığı rola görə filmə bir səhnədə Fərmani meydanda asılır. Cəlad ipi boynuna salıb ayağının altındakı stulu çəkir. Fərmani ekranda sallanmağa başlayan Qumru xala "vay-vay, oğlum asdılar, oğlum asdılar" deyərək qışqırır. Məhəllənin xanımları Qumru xanımı sakitləşdirməyə çalışırlar: "Ay Qumru xala, bu bir filmi, sən oğlun İstanbulda yaşayır". Buna baxmayaraq Qumru xala oradaca özündən gedir, xəstəxanaya aparılır".

Beləliklə, təəssüf ki, həm film haqqında, həm də onun rejissoru bakılı Əziz Özer bəy haqqında əldə edə bildiklərimiz bu qədərdir.